

วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะการเปลี่ยนบทบาทของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย The Temple as Public Space Changing Roles of Religious Sites in Contemporary Society

พระมหาธนา วรณสมบุรณ์
PhraMaha Thana Wansomboon
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University
E-mail: phrathanawan1234@gmail.com

Received: 21 February 2026; Revised: 14 Marc 2026; Accepted: 14 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะการเปลี่ยนบทบาทของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย มุ่งนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการทำความเข้าใจวัดไทยภายใต้บริบทสังคมร่วมสมัย โดยเสนอกรอบวิเคราะห์วัดในฐานะพื้นที่พหุมิติ (multi-dimensional space) ที่บูรณาการมิติศาสนา วัฒนธรรม และสาธารณะเข้าด้วยกันอย่างสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง บทความชี้ว่า วัดมิได้จำกัดบทบาทไว้เพียงพื้นที่ประกอบพิธีกรรม หากทำหน้าที่เป็นพื้นที่ร่วมของสังคมที่รองรับการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การเรียนรู้ร่วมกัน การส่งเสริมสุขภาพ และการสะสมทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้ กรอบดังกล่าวช่วยยกระดับการมองวัดจากสถานที่ ไปสู่โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม-วัฒนธรรม ที่ตอบสนองต่อความเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และการลดบทบาทของพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่นอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ บทความเสนอข้อค้นพบเชิงกระบวนการว่า การทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะไม่ใช่การเพิ่มกิจกรรมแบบไร้ทิศทาง แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนบทบาทเชิงสถาบันที่ต้องบริหารความตึงเครียดของความหมายพื้นที่และความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะการจัดสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการเข้าถึงของสาธารณะ ระหว่างอัตลักษณ์ทางศาสนากับแรงกดดันเชิงเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว และระหว่างการรักษาคุณค่าภายในวัดกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภายนอก ข้อเสนอแนะนี้ทำให้เห็นว่า ความเป็นสาธารณะของวัดต้องอาศัยหลักการกำกับดูแลและมาตรการรองรับ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม การลดทอนคุณค่าทางศาสนา และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง ท้ายที่สุด บทความสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ 3 มิติ ได้แก่ (1) มิติคุณค่าและความหมายทางศาสนา-วัฒนธรรม (2) มิติการใช้สอยและการเข้าถึงอย่างครอบคลุม และ (3) มิติธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาแนวทางการวัดในสังคมร่วมสมัยให้ร่วมสมัยได้โดยไม่สูญเสียคุณค่า และทำให้วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนและรับผิดชอบต่อสังคม

คำสำคัญ: วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ; การเปลี่ยนบทบาท; ศาสนสถานร่วมสมัย

Abstract

This academic article, *Temples as Public Space The Changing Roles of Religious Sites in Contemporary Society*, proposes a new analytical contribution to understanding Thai Buddhist temples within present-day social conditions. It conceptualizes the temple as a multi-dimensional space in which religious, cultural, and public dimensions are structurally integrated. The article argues that temples should not be understood solely as ritual sites; rather, they function as shared social spaces that support everyday interactions, collective learning, well-being promotion, and the accumulation of community social capital. This framework reframes the temple from a mere place into a form of socio-cultural infrastructure that responds systematically to urbanization, demographic transformation, and the declining availability or accessibility of other types of public space. The article also advances a process-oriented insight: transforming a temple into a public space is not simply a matter of adding activities without direction. Instead, it involves an institutional role transition that requires careful governance of spatial meanings and power relations. Key tensions include balancing sacredness with public accessibility, negotiating religious identity alongside economic and tourism pressures, and coordinating internal temple administration with participation from local communities and external agencies. The analysis highlights that the publicness of temples depends on clear principles of governance and supporting measures to mitigate risks such as inappropriate spatial use, the dilution of religious values, and unequal access. Finally, the article synthesizes an integrated three-dimensional framework for application in both academic analysis and policy development: (1) the dimension of religious-cultural value and meaning, which sustains sacredness and identity; (2) the dimension of use and inclusive access, which enables equitable public functions for diverse groups; and (3) the dimension of governance and participation, which establishes shared decision-making, accountability, and transparent impact management. This framework provides a foundation for developing approaches to temple management in contemporary society that remain relevant without sacrificing core values, and that enable temples to serve as sustainable, creative, and socially responsible public spaces.

Keywords: temples as public space; role transformation; contemporary religious sites

บทนำ

วัดในสังคมไทยโดยนัยประวัติศาสตร์มิได้เป็นเพียงศาสนสถาน เพื่อประกอบพิธีกรรม หากยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การสังเคราะห์ และการรวมกลุ่มของผู้คนในระดับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังคมก้าวสู่ความเป็นเมืองและวิถีชีวิตร่วมสมัยที่เน้นความเร่งรีบและความหลากหลายทางอัตลักษณ์ บทบาทของวัดจึงค่อย ๆ เคลื่อนจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จำกัดการใช้สอย ไปสู่การเป็นพื้นที่สาธารณะเชิงวัฒนธรรม ที่รองรับกิจกรรมทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงคุณค่า และการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน (ฉัตรวรวิทย์ องค์กรสิทธิ์ และอรณี บุญมินนิมิตร, 2566) ทั้งนี้ งานศึกษาเชิงแนวคิดด้านการพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมสาธารณะในวัดเสนอให้เห็นว่า วัด

สามารถถูกออกแบบ/จัดการให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อสุขภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยคงรักษาความหมายทางศาสนาไว้พร้อมกันกับการเปิดพื้นที่ให้สาธารณชนเข้าถึง (เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง, 2568) ด้วยเหตุนี้ วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ จึงมีความสำคัญทั้งในมิติทุนทางสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ร่วมสมัยกำลังทำให้บทบาทสาธารณะของวัดเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงการจัดการหลายประการ ได้แก่ (1) การหดตัวของพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่นในเมือง ส่งผลให้วัดถูกคาดหวังให้รองรับกิจกรรมชุมชนมากขึ้น แต่ขาดกรอบการกำกับดูแลและการออกแบบพื้นที่ที่เหมาะสม (เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง, 2568) (2) ความตึงเครียดระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ/ท่องเที่ยว ซึ่งอาจนำไปสู่การลดทอนความหมายทางศาสนา หรือทำให้การเข้าถึงพื้นที่เกิดความเหลื่อมล้ำ (ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร, 2566) และ (3) ความไม่ชัดเจนของบทบาทเชิงสถาบันเมื่อวัดถูกดึงให้ทำหน้าที่ “ศูนย์กลางกิจกรรมสาธารณะ” เช่น การเป็นฐานการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หรือพื้นที่เรียนรู้ของชุมชน ที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายภาคส่วนและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบ (พยอม ธรรมบุตร, 2565) ปัญหาเหล่านี้สะท้อน “ช่องว่าง” ระหว่างความคาดหวังของสังคม กับศักยภาพการจัดการพื้นที่ของวัดในทางปฏิบัติ

ดังนั้น หลักการและเหตุผลของการศึกษาหัวข้อ วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ: การเปลี่ยนบทบาทของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย จึงอยู่ที่การทำความเข้าใจ (ก) พลวัตการเปลี่ยนความหมายของวัดจากพื้นที่พิธีกรรมไปสู่พื้นที่สาธารณะเชิงสังคม-วัฒนธรรม (ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร, 2566) (ข) เจ็อนไขร่วมสมัยที่ผลักดันให้วัดต้องทำหน้าที่รองรับสุขภาพ กิจกรรม และความสัมพันธ์ของชุมชนท่ามกลางการลดบทบาทของพื้นที่สาธารณะในเมือง (เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง, 2568) และ (ค) แนวทางการจัดการเชิงนโยบาย/เชิงการออกแบบและการมีส่วนร่วม เพื่อให้การใช้ประโยชน์พื้นที่วัดเกิดความสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นสาธารณะ และความยั่งยืนของชุมชน (พยอม ธรรมบุตร, 2565) การสังเคราะห์ประเด็นดังกล่าวจะช่วยวางกรอบวิเคราะห์เชิงวิชาการสำหรับการกำหนดบทบาทใหม่ของวัดในฐานะสาธารณสมบัติทางวัฒนธรรม ที่ตอบสนองต่อสังคมร่วมสมัยได้อย่างรับผิดชอบและคงคุณค่าทางศาสนาไว้พร้อมกัน

ความหมายวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ

วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ หมายถึงการทำความเข้าใจวัดในมิติของพื้นที่ร่วมของสังคม ที่ประชาชนสามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์ และมีปฏิสัมพันธ์กันได้ภายใต้กรอบวัฒนธรรม-ศาสนา โดยมีได้จำกัดบทบาทไว้เพียงการประกอบพิธีกรรม หากครอบคลุมการเป็นศูนย์กลางกิจกรรมชุมชน การเรียนรู้ การพักผ่อน/นันทนาการ และการจัดการประโยชน์สาธารณะในระดับท้องถิ่น ความเป็นสาธารณะของวัดจึงเกิดจาก (1) การเปิดพื้นที่ให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามาใช้สอย (2) การทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนและทุนทางสังคม และ (3) กระบวนการกำกับดูแลพื้นที่ที่ต้องสร้างสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการใช้ประโยชน์ร่วมสมัย ซึ่งทำให้วัดกลายเป็นพื้นที่พหุมิติ ที่รองรับทั้งศรัทธา คุณค่าทางวัฒนธรรม และความต้องการของสังคมร่วมสมัย (เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง, 2568)

เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง (2568) ชี้ให้เห็นการขยับบทบาทวัดจากศูนย์กลางศาสนาไปสู่พื้นที่ที่ตอบสนองสุขภาพและวิถีชีวิตร่วมสมัย ผ่านกิจกรรมนันทนาการและการใช้พื้นที่แบบยืดหยุ่นวัดจึงถูกมองเป็นพื้นที่พหุมิติ/พื้นที่ทางสังคม ที่เชื่อมศรัทธากับกิจกรรมสาธารณะของชุมชน แนวคิดนี้ทำให้ความเป็นสาธารณะของวัดสะท้อนทั้งการเข้าถึงพื้นที่และการออกแบบกิจกรรมเพื่อคน

หลากหลายกลุ่ม ฉัตรวรัญช์ องคสิงห์ และอรณี บุญมินิมิตร (2566) เสนอประเด็นการสร้างความหมายใหม่ของ วัด ในบริบทสังฆมรรคสมัย โดยวัดสามารถเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคม ให้ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่าวัดเป็นพื้นที่สาธารณะในเชิงปฏิบัติการ (practices) ผ่านความร่วมมือ วัด-ชุมชน-ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วัดจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่รวมพลังทางสังคมและนวัตกรรมทางสังคม ไม่ใช่เพียงพื้นที่ พิธีกรรม

พยอม ธรรมบุตร (2565) อธิบายบทบาทวัดในฐานะทุนเชิงพื้นที่ของชุมชน ที่สามารถขับเคลื่อน กิจกรรมสาธารณะผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการจัดการแบบบูรณาการ เมื่อวัดเป็นศูนย์รวมกิจกรรม และเครือข่ายชุมชน ความเป็นสาธารณะจึงปรากฏในรูปของการใช้ประโยชน์ร่วม การสร้างคุณค่าทาง เศรษฐกิจ-สังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน นัยสำคัญคือการจัดการวัดให้รองรับผู้คนและกิจกรรมโดยไม่ ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ นพรัตน์ ไชยชนะ (2556) ชี้ให้เห็นบทบาทและความสำคัญของวัดต่อ ชุมชนโดยรอบ ในสังคมปัจจุบัน โดยวัดทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมสังคมบาง ประการของชุมชนมุมมองนี้ช่วยย้ำว่า พื้นที่สาธารณะของวัด ไม่ได้หมายถึงการเปิดพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมถึงหน้าที่ทางสังคมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ การพึ่งพา และความเป็นปึกแผ่น วัดจึงเป็นพื้นที่สาธารณะ เชิงสังคม (social space) ที่ค้ำจุนชุมชนผ่านบทบาทหลากหลายมิติ

โดยสังเคราะห์แล้ว วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ คือวัดที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ร่วมของชุมชน ทั้งด้านการ เข้าถึง การใช้ประโยชน์ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภายใต้การรักษาความหมายทางศาสนาไว้พร้อมกัน สะท้อนว่าวัดกำลังเปลี่ยนเป็นพื้นที่พหุมิติที่รองรับสุขภาวะ การเรียนรู้ เศรษฐกิจชุมชน และนวัตกรรมทาง สังคม โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การจัดการสมดุล ระหว่างศักดิ์สิทธิ์-สาธารณะ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความสำคัญของวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ

วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ มีความสำคัญต่อสังฆมรรคสมัยในฐานะ โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและ วัฒนธรรม ที่รองรับการอยู่ร่วมกันของผู้คนอย่างมีความหมาย กล่าวคือ วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงพื้นที่ประกอบ ศาสนพิธี หากยังเป็นพื้นที่กลาง ที่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม การสื่อสาร การเรียนรู้ร่วมกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูล ในระดับชุมชน โดยเฉพาะในบริบทที่พื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่นลดบทบาทหรือเข้าถึงได้ไม่เท่าเทียม ความสำคัญของวัดจึงปรากฏทั้งในมิติ (1) การธารงทุนทางสังคมและความไว้วางใจ (2) การพัฒนาและ ขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะเชิงสุขภาวะ/นันทนาการ (3) การเป็นพื้นที่เชื่อมประสานสถาบันชุมชนและ เครือข่าย (เช่น บ้าน-วัด-โรงเรียน) และ (4) การสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ-สังคมอย่างรับผิดชอบผ่านการ จัดการกิจกรรมและการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรม ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า ความเป็นสาธารณะ ของวัดมี นัยทั้งด้าน การเข้าถึงพื้นที่ และ บทบาทเชิงสังคม ที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ (ธัชมา ศสุเวช ศุภลักษณ์ แสงวทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง, 2562)

ธัชมา ศสุเวช ศุภลักษณ์ แสงวทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง (2562) ชี้ให้เห็นว่าวัดเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อม พื้นที่และกิจกรรมของชุมชนในความสัมพันธ์แบบ บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) วัดทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่พิธีกรรม โดยเป็นที่ พึ่งทางจิตใจ ศูนย์รวมคน และรองรับกิจกรรมสาธารณะ (เช่น ตลาด/การศึกษา) จึงสะท้อนความสำคัญของวัดในฐานะโหนดกลางที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างประสาน สอดคล้อง เตชภณ ทองเต็ม พรหมลิขิต อูรา และ ศิริวิฑู วรรณทอง (2568) เสนอว่าวัดมีความสำคัญมากขึ้น เมื่อสังฆมรรคสมัยเผชิญการขาดแคลนพื้นที่ สาธารณะที่ สนับสนุนสุขภาวะในชีวิตประจำวัน วัดสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่นันทนาการชุมชนที่บูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และกิจกรรมสาธารณะได้อย่าง

กลมกลืน นัยสำคัญคือวัดช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและความผูกพันชุมชน ผ่านพื้นที่และกิจกรรมที่ยืดหยุ่นและเข้าถึงได้

ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมินิมิตร (2566) ชี้ว่าวัดมีความสำคัญในฐานะแหล่งสร้างความหมายใหม่ และเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดให้ชุมชนร่วมคิดร่วมทำกระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดความร่วมมือ วัด-ชุมชน-ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จนเกิดนวัตกรรมทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน วัดจึงสำคัญในฐานะพื้นที่สาธารณะที่ผลิตโอกาสร่วม และต่อยอดสู่ความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจท้องถิ่น นอกจากนี้ พยอม ธรรมบุตร (2565) อธิบายว่าวัดมีความสำคัญเป็นทุนเชิงพื้นที่และทุนเชิงวัฒนธรรม ที่ชุมชนสามารถใช้พัฒนากิจกรรมสาธารณะและเศรษฐกิจชุมชน การจัดการกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนวัดสะท้อนว่าวัดเป็นฐานทรัพยากรร่วมที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้ หากกำกับอย่างเหมาะสม จึงชี้ว่าความสำคัญของวัดอยู่ที่การเป็นพื้นที่รวมศักยภาพของชุมชนให้เกิดผลเชิงพัฒนาแบบบูรณาการ เช่นเดียวกับบวรรัตน์ ไชยชนะ (2556) ชี้ให้เห็นบทบาทสำคัญของวัดต่อชุมชนในฐานะที่พึ่งทางจิตใจและพื้นที่ที่ชุมชนพึ่งพาอาศัยในการดำรงชีวิตทางสังคม วัดจึงมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ที่ค้ำจุนความสัมพันธ์และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยเฉพาะยามเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นัยนี้ทำให้วัดถูกมองเป็นพื้นที่สาธารณะเชิงสังคมที่หล่อเลี้ยงทุนทางสังคมและความมั่นคงของชุมชน

สรุปได้ว่า วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นที่กลางที่ชุมชนเข้าถึงได้และใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งด้านจิตใจ สังคม การเรียนรู้ และสุขภาวะ งานวิชาการ สะท้อนว่าวัดเป็นโหนดเชื่อมเครือข่าย บวร และเป็นฐานให้เกิดนวัตกรรม/กิจกรรมสาธารณะและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ความสำคัญดังกล่าวจะเกิดผลสูงสุดเมื่อมีการจัดการพื้นที่อย่างสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการใช้ประโยชน์ร่วมสมัย

ความหมายการเปลี่ยนบทบาท

การเปลี่ยนบทบาท หมายถึงกระบวนการที่ หน้าที่ ความคาดหวังเชิงสังคม รูปแบบการปฏิบัติ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ ของบุคคล/สถาบัน/พื้นที่ ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทที่แปรเปลี่ยนไป ทั้งด้านโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเพิ่มภารกิจ แต่รวมถึงการ จัดลำดับความสำคัญใหม่ การสร้างความหมายใหม่ และการปรับกลไกการบริหารจัดการ เพื่อให้บทบาทใหม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรมและยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย (ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมินิมิตร, 2566; เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อูรา และ ศิริวุฒิ วรรณทอง, 2568) ในกรณีวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ การเปลี่ยนบทบาทจึงสะท้อนการขยับจากศาสนสถานที่เน้นพิธีกรรม ไปสู่พื้นที่พหุมิติที่รองรับการเรียนรู้ สุขภาวะ เศรษฐกิจชุมชน และการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายกลุ่ม ภายใต้ข้อจำกัดและคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่วัด (พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุดสี) และคณะ, 2567)

ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมินิมิตร (2566) เสนอว่า “การเปลี่ยนบทบาท” เกิดผ่าน การสร้างความหมายใหม่และการจัดการใหม่ ของวัดให้ร่วมสมัยยิ่งขึ้น กระบวนการรีแบรนด์และการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้วัดขยายบทบาทจากพื้นที่ศาสนาไปสู่พื้นที่ท่องเที่ยว/เรียนรู้ร่วมกัน จึงสะท้อนว่าการเปลี่ยนบทบาทคือการปรับทั้งความหมาย และ วิถีปฏิบัติของสถาบันในบริบทใหม่ สอดคล้องกับเตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อูรา และ ศิริวุฒิ วรรณทอง (2568) ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนบทบาทของวัดสู่ “พื้นที่พหุมิติ” ที่เชื่อมศรัทธา วัฒนธรรม และกิจกรรมสาธารณะด้านสุขภาวะ การเปลี่ยนบทบาทจึงไม่ใช่การแทนที่ศาสนา แต่เป็นการ บูรณาการบทบาทเดิมกับบทบาทใหม่ ให้ตอบโจทย์ชีวิตร่วมสมัย นัยสำคัญคือการออกแบบ/จัดการพื้นที่และกิจกรรมให้เข้าถึงได้ โดยยังคงคุณค่าทางศาสนา

ธัชมา ศุภเวษ ศุภลักษณ์ แสงทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง (2562) มองความเปลี่ยนแปลงของวัดผ่านความเป็นพื้นที่สาธารณะในความสัมพันธ์ “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) วัดถูกใช้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกิจกรรมหลากหลายประเภท (ศาสนา การศึกษา ตลาด/กิจกรรมชุมชน) สะท้อนการขยายบทบาทตามเวลาและเงื่อนไขสังคม จึงทำให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลง คือการเปลี่ยนการใช้สอยและบทบาททางสังคมของพื้นที่ในระบบความสัมพันธ์ชุมชน พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุตสี) และคณะ (2567) เสนอ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันวัดชัยจากบทบาทพิธีกรรม/ศูนย์รวมศรัทธาไปสู่บทบาทด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการจัดการองค์ความรู้ชุมชน สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยองค์ประกอบการพัฒนาและการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บทบาทใหม่ทำงานได้จริง นพรัตน์ ไชยชนะ (2556) สะท้อนบทบาทวัดในบริบทสังคมปัจจุบันว่า วัดเป็นสิ่งที่พึงทางจิตใจและศูนย์กลางกิจกรรมสังคมของชุมชน เมื่อสังคมเปลี่ยน วัดต้องรองรับความต้องการใหม่ของคนมากขึ้น ทำให้บทบาทของวัดขยายมิติและเกิดการปรับตัว จึงช่วยอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลง เกิดจากแรงกดดัน/ความจำเป็นของบริบท และความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างวัดกับชุมชน

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลง คือการปรับใหม่ของหน้าที่ ความคาดหวัง และความหมายของสถาบัน/พื้นที่ ให้สอดคล้องบริบทที่เปลี่ยนไป โดยเปลี่ยนทั้งระดับความหมาย และการปฏิบัติจริง ซึ่งว่ากรณีวัด การเปลี่ยนแปลงมักเกิดผ่านการสร้างความหมายใหม่ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการเชิงระบบ เพื่อให้วัดทำหน้าที่พหุมิติได้โดยไม่ลดทอนคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์

ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลง มีความสำคัญในฐานะกลไกการปรับตัวของบุคคล องค์กร และสถาบันต่อพลวัตสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะบทบาทมิได้เป็นเพียงหน้าที่ หากเป็นกรอบความคาดหวังเชิงสังคม ที่กำหนดอัตลักษณ์ ความชอบธรรม และความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อบริบทเปลี่ยน บทบาทเดิมอาจไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้อง ส่งผลให้ต้องปรับบทบาทเพื่อคงประสิทธิผลและความหมายของการดำรงอยู่ในระบบสังคมร่วมสมัย (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2566) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงยังเป็น “จุดเปลี่ยนเชิงการเรียนรู้” ที่ทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะใหม่ การจัดระบบสนับสนุน และการกำกับความเสี่ยงในช่วงเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะเมื่อบทบาทใหม่เชื่อมโยงกับความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (ปริญา แร่ทอง และธีรนุช ห้านิรติศัย, 2556) ในระดับสถาบันสังคม เช่น วัด การเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของคุณค่าหลัก (ศาสนา/วัฒนธรรม) พร้อมกับการเพิ่มความร่วมสมัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการ สร้างความหมายใหม่ และรูปแบบการจัดการใหม่ที่ตอบโจทย์สังคม (ประสุตนา นาคี และคณะ, 2564)

พัชรภรณ์ ดวงชื่น (2566) ชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกอนาคตบีบให้บทบาทเดิม ของผู้บริหารไม่เพียงพอ จึงต้องปรับสู่บทบาทใหม่ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองความซับซ้อนมากขึ้น ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจึงอยู่ที่การทำให้องค์กร/ระบบยังบริหารได้ ท่ามกลางความไม่แน่นอน และสามารถนำพาการเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง สะท้อนว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเงื่อนไขของความอยู่รอดและคุณภาพการบริหารในยุคเปลี่ยนผ่าน ประสุตนา นาคี และคณะ (2564) เสนอว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลทำให้วิชาชีพต้องปรับบทบาทและสมรรถนะ โดยเฉพาะการเพิ่มทักษะการปรับตัวและทักษะเชิงข้อมูลคววคู่ soft skills ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจึงอยู่ที่การคงความสามารถแข่งขันและความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ ภายใต้บริบทการทำงานรูปแบบใหม่ นัยนี้ชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นการยกระดับสมรรถนะเพื่อรองรับสภาพแวดล้อมการทำงานที่แปรผัน

ปริญญา แร่ทอง และธีรนุช ห้านิวัติชัย (2556) ศึกษาประสบการณ์การเปลี่ยนบทบาทจากนักศึกษา ผู้ประกอบวิชาชีพ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ ความมั่นใจ และการปฏิบัติงานจริง ความสำคัญของการเปลี่ยนบทบาทอยู่ที่การเตรียมความพร้อมและระบบสนับสนุน เช่น การกำกับดูแล การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มคุณภาพบริการ สะท้อนว่า บทบาทใหม่ ไม่เกิดเองโดยอัตโนมัติ แต่ต้องพัฒนาให้ทำหน้าที่ได้อย่างรับผิดชอบต่อผู้รับบริการและสังคม ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร (2566) ชี้ว่าการเปลี่ยนบทบาทของวัดเกิดผ่านการสร้างความหมายใหม่ และแนวทางจัดการใหม่ที่เปิดพื้นที่ทางสังคม/ทางปัญญาให้ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ ความสำคัญของการเปลี่ยนบทบาทจึงอยู่ที่การทำให้สถาบันเดิมยังคงคุณค่าหลัก แต่สามารถเชื่อมต่อกับความต้องการร่วมสมัย สร้างความร่วมมือและความยั่งยืน กรณีนี้สะท้อนว่าการเปลี่ยนบทบาทมีมิติเชิงความหมายและความชอบธรรมทางสังคมควบคู่กับมิติการจัดการ

โดยสังเคราะห์ การเปลี่ยนบทบาท มีความสำคัญเพราะเป็นกลไกทำให้บุคคลและสถาบันสามารถตอบสนองต่อบริบทใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คงความชอบธรรม และลดความเสี่ยงในช่วงเปลี่ยนผ่าน งานวิชาการ TCI ชี้ร่วมกันว่าการเปลี่ยนบทบาทสัมพันธ์กับการพัฒนาสมรรถนะ ระบบสนับสนุน และการสร้างความหมายใหม่ของบทบาท เพื่อให้บทบาทใหม่ทำงานได้จริงและยั่งยืน

ความหมายศาสนสถานในสังคัมร่วมสมัย

ศาสนสถานในสังคัมร่วมสมัย หมายถึงศาสนสถาน (เช่น วัด) ที่ดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตสมัยใหม่ซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงพื้นที่ประกอบศาสนพิธีหรือสัญลักษณ์ทางความศรัทธาเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เชิงสังคม-วัฒนธรรมในฐานะ พื้นที่พหุมิติ ที่รองรับการรวมกลุ่มของชุมชน การเรียนรู้ตลอดชีวิต การสื่อสารและสร้างความหมายร่วม การเกื้อกูลทางสังคม ตลอดจนกิจกรรมสาธารณะด้านสุขภาวะ/นันทนาการ และการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจวัฒนธรรม (เช่น การท่องเที่ยวเชิงคุณค่า) โดยความร่วมมือของศาสนสถานจึงสะท้อนผ่าน (1) การปรับตัวของบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการใหม่ของสังคม (2) การเปิดพื้นที่ให้เข้าถึงได้สำหรับคนหลากหลายกลุ่ม และ (3) การจัดการสมดุลระหว่าง ความศักดิ์สิทธิ์ กับ การใช้ประโยชน์สาธารณะ เพื่อคงไว้ซึ่งความชอบธรรมและคุณค่าทางศาสนาในบริบทใหม่ (นพรัตน์ ไชยชนะ และคณะ, 2562; ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร, 2566; พระมหาทองเจริญสมจิตโต (สุดลี), 2567; เตชภณ ทองเติม และพรหมลิขิต อูรา, 2568)

นพรัตน์ ไชยชนะ (2556) ชี้ให้เห็นว่าวัดในบริบทสังคมปัจจุบันเป็นทั้งที่พึ่งทางจิตใจและพื้นที่ที่ชุมชนพึ่งพาอาศัยในการดำรงชีวิตทางสังคม ศาสนสถานจึงมิใช่เพียงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็น “ศูนย์กลางความสัมพันธ์” ระหว่างวัดกับชุมชนโดยรอบ มุมมองนี้สะท้อนว่าความร่วมมือของศาสนสถานเกิดจากการคงบทบาททางจิตวิญญาณควบคู่บทบาททางสังคม ธีรมา ศุภเวช ศุภลักษณ์ แสงทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง (2562) อธิบายวัดผ่านแนวคิด “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) โดยวัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมกิจกรรมของชุมชนในหลายมิติ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และเวลาในชุมชนทำให้บทบาทวัดขยายสู่การรองรับกิจกรรมร่วมของผู้คน (เช่น ตลาด/การศึกษา/กิจกรรมชุมชน) จึงทำให้เห็นศาสนสถานร่วมสมัยในฐานะโหนดกลางของเครือข่ายชุมชน

ฉัตรวรัญช์ องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร (2566) เสนอแนวคิด การสร้างความหมายใหม่ของวัด ที่ทำให้ศาสนสถานกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ร่วมสมัยมากขึ้น ศาสนสถานร่วมสมัยจึงปรากฏผ่านการปรับการจัดการพื้นที่/กิจกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างคุณค่าใหม่ สะท้อนว่าศาสนสถานมิได้หยุดนิ่ง แต่เป็นพื้นที่ที่ถูกผลิตซ้ำความหมาย ตามบริบทสังคม พระมหาทองเจริญสมจิตโต (สุดลี) และคณะ (2567) นำเสนอการพัฒนาวัดให้เป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน” ซึ่งชี้ให้เห็นการขยายบทบาทศาสนา

สถานสู่ภารกิจด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศาสนสถานร่วมสมัยจึงมีนัยเป็นพื้นที่จัดการองค์ความรู้และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ มุมมองนี้ทำให้เห็นว่าความร่วมมือของศาสนสถานเกี่ยวข้องกับจัดการและการพัฒนาเชิงโครงสร้าง เศรษฐกิจ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวุฒิ วรรณทอง (2568) ชี้ว่าวัดไทยสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งนันทนาการชุมชนร่วมสมัย โดยบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และสภาวะ ศาสนสถานร่วมสมัยจึงเป็นพื้นที่ที่รองรับคุณภาพชีวิตและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านกิจกรรมที่เข้าถึงได้และเหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน สะท้อนแนวคิดศาสนสถานในฐานะพื้นที่พหุมิติ ที่เชื่อมศาสนากับชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า ศาสนสถานในสังคมร่วมสมัยคือศาสนสถานที่ทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่พิธีกรรม โดยเป็นพื้นที่พหุมิติที่รองรับความต้องการใหม่ของผู้คน ทั้งด้านจิตวิญญาณ สังคม การเรียนรู้ สภาวะ และกิจกรรมสาธารณะ งานวิชาการ TCI ชี้ว่าความร่วมมือเกิดจากการสร้างความหมายใหม่ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการใช้ประโยชน์ร่วมกันในสังคม

ความสำคัญของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย

ศาสนสถานในสังคมร่วมสมัยมีความสำคัญในฐานะ โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม-วัฒนธรรม ที่ยังคงทำหน้าที่หล่อเลี้ยงความหมายร่วมของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเมือง เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตสมัยใหม่ กล่าวคือ ศาสนสถานมิได้จำกัดอยู่ที่บทบาทพิธีกรรม หากเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการสร้างทุนทางสังคม การประสานเครือข่ายชุมชน การเรียนรู้ และการเกื้อกูลช่วยเหลือกัน ทั้งยังเป็นพื้นที่กลาง ที่ทำให้ชุมชนมีจุดยึดโยงทางจิตใจและอัตลักษณ์ โดยเฉพาะในบริบทที่พื้นที่สาธารณะอื่นหดตัวหรือเข้าถึงไม่เท่าเทียม (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2556; ธิมา ศุภเวช ศุภลักษณ์ แสงทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง, 2562) ขณะเดียวกัน งานศึกษาร่วมสมัยยังชี้ว่าศาสนสถานสามารถพัฒนาให้รองรับสภาวะและคุณภาพชีวิต ผ่านการบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และกิจกรรมสาธารณะอย่างเหมาะสม ซึ่งเพิ่มคุณค่าทางสังคมและทำให้ศาสนสถาน “ร่วมสมัยโดยไม่สูญเสียแก่น” (เตชภณ ทองเติม และคณะ, 2568) นอกจากนี้ การขยายบทบาทสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนสะท้อนความสำคัญเชิงนโยบายและการจัดการ ที่ทำให้ศาสนสถานเป็นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการอนุรักษ์ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ (พระมหาทองเจริญสมจิตโต (สุดสี) และคณะ, 2567)

นพรัตน์ ไชยชนะ (2556) ชี้ให้เห็นว่าวัด/ศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะที่พึ่งทางจิตใจและพื้นที่ที่ชุมชนพึ่งพาอาศัยในมิติทางสังคม ความสำคัญมิได้อยู่ที่พิธีกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงบทบาทการค้ำจุนความสัมพันธ์และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน จึงสะท้อนว่าศาสนสถานทำหน้าที่เป็นฐานความมั่นคงทางสังคมในบริบทปัจจุบัน ธิมา ศุภเวช ศุภลักษณ์ แสงทรัพย์ และ มาลี สบายยิ่ง (2562) อธิบาย “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ทำให้เห็นว่าวัดเป็นพื้นที่สาธารณะและโหนดกลางที่เชื่อมกิจกรรมสำคัญของชุมชน ศาสนสถานจึงสำคัญต่อการอยู่ร่วมกัน เพราะเป็นพื้นที่ประสานความร่วมมือ ลดความขัดแย้ง และเชื่อมพื้นที่อื่นในชุมชน ความสำคัญของศาสนสถานจึงสะท้อนผ่านบทบาทการเป็นศูนย์กลางเครือข่ายชุมชน ฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร (2566) เสนอว่าศาสนสถานร่วมสมัยมีความสำคัญผ่านการสร้างความหมายใหม่ ที่ทำให้วัดเป็นพื้นที่ทางสังคม-วัฒนธรรมมากขึ้น เมื่อศาสนสถานเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมคิดร่วมทำ จะเกิดพลังร่วมและความยั่งยืนของชุมชน จึงสะท้อนความสำคัญของศาสนสถานในฐานะพื้นที่ผลิตความร่วมมือและคุณค่าร่วมสมัย

พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุดสี) และคณะ (2567) ชี้ว่าการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทำให้ศาสนสถานมีความสำคัญเชิงการศึกษาและการจัดการองค์ความรู้ชุมชน ศาสนสถานจึงเป็นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการอนุรักษ์ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปแบบที่เป็นระบบ ความสำคัญอยู่ที่การทำให้ “ศรัทธา-ความรู้-ชุมชน” เชื่อมกันและเกิดผลเชิงพัฒนา เตชภณ ทองเติม พรหมลิขิต อุรา และ ศิริวุฒิ วรรณ

ทอง (2568) เสนอว่าวัดมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อสังคมร่วมสมัยขาดแคลนพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนสุขภาพ ศาสนสถานสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่พหุมิติ/พื้นที่ทางสังคมที่สาม โดยบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และ กิจกรรมนันทนาการ จึงทำให้ศาสนสถานมีบทบาทเสริมคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ชุมชนในระยะยาว

สรุปได้ว่า ศาสนสถานในสังคมร่วมสมัยมีความสำคัญเพราะเป็นพื้นที่ยึดโยงทางจิตใจและอัตลักษณ์ พร้อมทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เชื่อมเครือข่ายชุมชน การเรียนรู้ และการเกื้อกูลกัน ศาสนสถานสามารถเพิ่มคุณค่าร่วมสมัยผ่านการสร้างความหมายใหม่ การจัดการเชิงระบบ และการบูรณาการ กิจกรรมเพื่อสุขภาพ โดยยังรักษาความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าทางศาสนาไว้ได้

บทสรุป

บทความเรื่อง วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ การเปลี่ยนบทบาทของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย ชี้ให้เห็นว่า วัดในสังคมไทยมิได้ดำรงอยู่ในฐานะศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีกรรมเพียงมิติเดียว หากเป็นพื้นที่ พหุมิติ ที่มีศักยภาพในการทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะเชิงสังคม-วัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะภายใต้ บริบทความเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และการหดตัวของพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่น วัดจึง ถูกคาดหวังให้รองรับกิจกรรมของผู้คนมากขึ้น ทั้งด้านการพบปะสัมพันธ์ การเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาสุขภาพ และการขับเคลื่อนทุนทางสังคมของชุมชนในระดับท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนการขยายบทบาทของศาสนสถาน ให้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ดี การทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะมิใช่การ เพิ่มกิจกรรม อย่างไรก็ตาม หากเป็นกระบวนการ เปลี่ยนบทบาทที่ต้องจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความหมายของพื้นที่อย่างรอบคอบ ความตึงเครียด สำคัญอยู่ที่การรักษาสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และการเข้าถึงของสาธารณะ ระหว่างอัตลักษณ์ทางศาสนา กับการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว ตลอดจนจรรยาบรรณการจัดการภายในวัดกับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและหน่วยงานภายนอก หากขาดหลักการกำกับดูแลที่ชัดเจน อาจเกิดปัญหาการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม การลดทอนคุณค่าทางศาสนา หรือความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงพื้นที่ได้ ดังนั้น ประเด็นสำคัญของบทความจึง อยู่ที่การทำความเข้าใจ “เงื่อนไข” และ “กลไก” ที่ทำให้การเปลี่ยนบทบาทของวัดเกิดขึ้นได้อย่างชอบธรรม มี ประสิทธิภาพ และคงคุณค่าหลักของศาสนสถานไว้

โดยสรุป บทความเสนอกรอบมองวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะว่าเป็นการออกแบบ/จัดการพื้นที่เชิง สังคมที่ต้องบูรณาการ 3 มิติร่วมกัน ได้แก่ (1) มิติความหมายและคุณค่าทางศาสนา-วัฒนธรรม (2) มิติการใช้ สอยและการเข้าถึงของประชาชนอย่างครอบคลุม และ (3) มิติธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ร่วมของสังคม ที่สนับสนุนสุขภาพ การเรียนรู้ และความสัมพันธ์ทาง สังคมได้ โดยไม่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ถูกลดทอนหรือถูกแปรเป็นเพียงทรัพยากรเชิงพาณิชย์ การวางหลักการ ดังกล่าวจึงเป็นฐานสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการวัดในยุคสังคม ร่วมสมัยอย่างยั่งยืนและรับผิดชอบต่อสาธารณะ

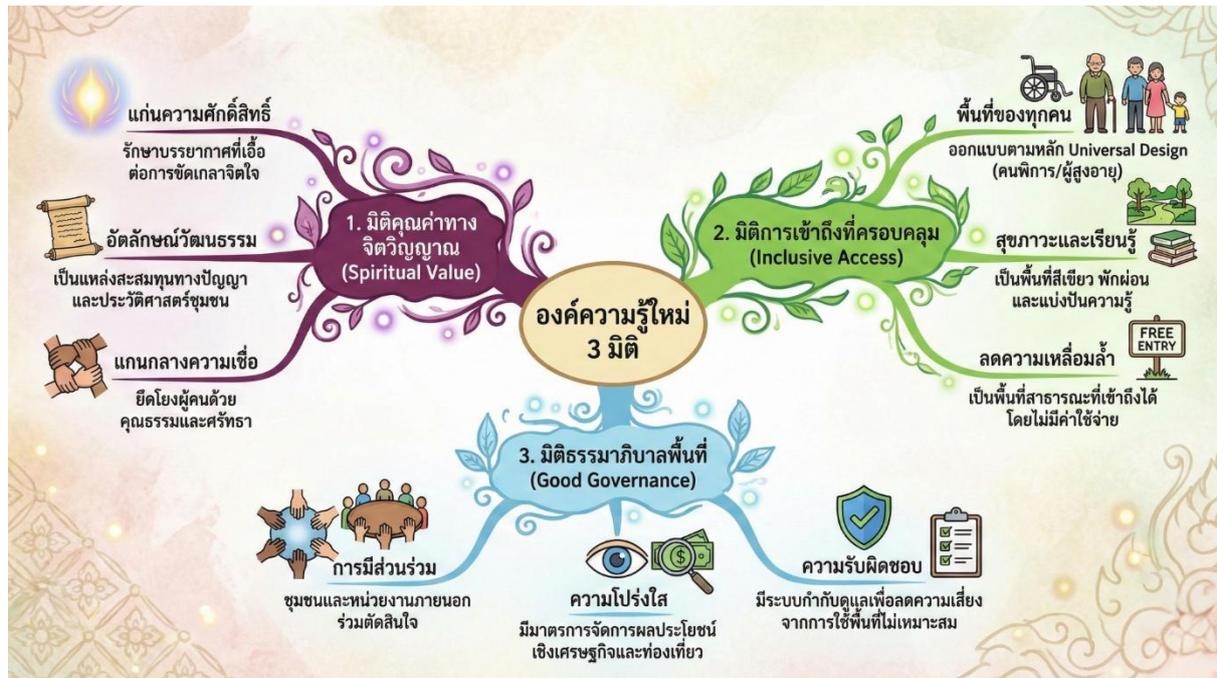
องค์ความรู้ใหม่

บทความเรื่อง วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะ การเปลี่ยนบทบาทของศาสนสถานในสังคมร่วมสมัย สร้าง องค์ความรู้ใหม่ โดยเสนอกรอบทำความเข้าใจวัดไทยในฐานะพื้นที่พหุมิติ ที่ทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างมิติ ศาสนา วัฒนธรรม และสาธารณะ ผ่านการอธิบายว่า วัดมิได้เป็นเพียงพื้นที่ประกอบพิธีกรรม หากเป็นพื้นที่ ร่วมของสังคม ที่รองรับการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน การเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาสุขภาพ และการสะสม/ ขับเคลื่อนทุนทางสังคมของชุมชน โดยกรอบนี้ช่วยยกระดับการมองวัดจากการเป็นสถานที่ ไปสู่การเป็น

“โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม-วัฒนธรรม” ที่ตอบสนองต่อความเป็นเมือง โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป และการลดบทบาทของพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่นอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ บทความเสนอความรู้ใหม่ในเชิงกระบวนการ ว่าการทำให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะไม่ใช่การเพิ่มกิจกรรมแบบไร้ทิศทาง แต่เป็น การเปลี่ยนบทบาทเชิงสถาบัน ที่ต้องบริหารความตึงเครียดของความหมาย พื้นที่และความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างละเอียด โดยเฉพาะการจัดสมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับการเข้าถึงของสาธารณะ ระหว่างอัตลักษณ์ทางศาสนากับแรงกดดันเชิงเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว และระหว่างการรักษาคุณค่าภายในวัดกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภายนอก ข้อเสนอแนะนี้ทำให้เห็นว่า ความเป็นสาธารณะของวัดต้องอาศัยหลักการกำกับดูแลและมาตรการรองรับเพื่อลดความเสี่ยงต่อการลดทอนคุณค่าทางศาสนา การใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง

ภาพสร้างขึ้นโดยใช้เครื่องมือ AI 1.1 องค์ความรู้ใหม่

ท้ายที่สุด บทความสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ 3 มิติ ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย ได้แก่ (1) มิติคุณค่าและความหมายทางศาสนา-วัฒนธรรม เพื่อคงแก่นความศักดิ์สิทธิ์และอัตลักษณ์ของวัด (2) มิติการใช้สอยและการเข้าถึงอย่างครอบคลุมเพื่อให้วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่รองรับคนหลากหลายกลุ่มอย่างเท่าเทียม และ (3) มิติธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วม เพื่อวางกลไกการตัดสินใจร่วม ความรับผิดชอบ และการจัดการผลกระทบอย่างโปร่งใส กรอบดังกล่าวจึงเป็นฐานสำหรับพัฒนาแนวทางจัดการวัดในยุคสังคมร่วมสมัยให้ร่วมสมัยได้โดยไม่สูญเสียคุณค่าและทำให้วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนและรับผิดชอบต่อสังคม.

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรวรัญช์ องคสิงห์, และ อรณี บุญมีนิมิตร. (2566). การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย: กรณีศึกษาวัดภูเก็ตจังหวัดน่าน. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 20–33.
- ธัชมา ศุสเวช, ศุกลักษณ์ แสงทรัพย์, และ มาลี สบายยิ่ง. (2562). “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน กับความเป็นพื้นที่สาธารณะ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 24(3), 75–100.
- เตชภณ ทองเต็ม, พรหมลิขิต อูรา, และ ศิริวุฒิ วรรณทอง. (2568). วัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนร่วมสมัย: การบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และสุขภาพ. *วารสารคหกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*, 7(2), 175–188.
- นพรัตน์ ไชยชนะ. (2556). บทบาทและความสำคัญของวัดพะโคะ (วัดราชประดิษฐฐาน): ในบริบทสังคมกระแสปัจจุบัน. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 14(2), 104–111.
- ประสุตา นาดิ, และคณะ. (2564). สมรรถนะของนักบัญชีในยุคดิจิทัล: ทักษะการปรับตัวในโลกที่เปลี่ยนแปลง. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, 8(2), 19–31.
- ปริญญา แร่ทอง, และ ธีรนุช ห่านิรติศัย. (2555). ประสบการณ์การเปลี่ยนบทบาทจากนักศึกษาพยาบาลสู่การเป็นพยาบาลวิชาชีพ. *J Thai Nurse Midwife Counc*, 27(2), 51–62.
- พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุตสี), และคณะ. (2567). รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(11), 553–565.
- พยอม ธรรมบุตร. (2565). นวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในชุมชนวัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 16(1), 158–170.
- พัชรภรณ์ ดวงชื่น. (2566). ผู้บริหารกับบทบาทใหม่ในการบริหารการศึกษาในโลกอนาคต. *วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 6(1), 191–202.